

καὶ ὑποκείμενα εἰς καταστροφὴν εἶνε ἐσφαλμένῃ. Διότι, ὡς λέγει ὁ Bernard, ἀληθῶς μὲν ἡ ζωὴ τοῦ ἐλέφαντος δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς αἰωνιότης ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωὴν ἐνὸς ἡμετέρου, ὡς ἐπίσης δυνατόν νὰ φανῇ ἡμῖν ὡς στιγμή ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ χρόνου ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, σχετικῶς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ οὗτος ζῇ. Οἱ ἀρχαῖοι ἀντέτασσον πρὸς τὸν ζῶντα κόσμον, ἐν ᾧ τὰ πάντα ὑπόκεινται εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸν ἀναλκωίωτον καὶ ἄφθαρτον κόσμον τῶν ἀστέρων, ἡ δὲ δοξασία αὕτη τοῦ ἀφθάρτου τῶν οὐρανῶν (*materialiam coeli esse inalterabilem*) διήκει μέχρι τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, ὁπότε τὰ γεγονότα ἐπεισαν τοὺς ἀστρονόμους περὶ τοῦ πλημμελοῦς τῆς δοξασίας ταύτης, ὁ δὲ κ. Faye ἀνέγραψε κατηγορηματικῶς, ὡς εἰδομεν, ὅτι οἱ ἀστέρες δὲν ὑπῆρξαν πάντοτε, ὅτι οὗτοι ἔχουσι περίοδον μορφώσεως, ὅτι θὰ ἔχωσιν ἐπίσης περίοδον παρακμῆς, ἣν θὰ παρακολουθήσῃ ἡ τελικὴ αὐτῶν ἀπόσβεσις. Ἡ μεταξὺ λοιπὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς νεκρῆς ὕλης παρουσιαζομένη διαφορά τῆς διαρκείας εἶνε οὐχὶ ἀπόλυτος, ἀλλὰ σχετικὴ.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐνεργητικώτερον ἐν τοῖς ζῴσιν ὀργανισμοῖς ἐκφαινόμενος νόμος τῆς διαπλάσεως, ἀναγεννήσεως καὶ ἐπουλώσεως δὲν εἶνε, ὡς παρατηρεῖ ὁ Bernard, ἀποκλειστικὴ αὐτῶν ιδιότης, οὐδὲ πρὸς ἐρμηνεῖαν τῶν φαινόμενων τούτων ἀνάγκη νὰ ἐπικαλεσθῇ τις ἰδίαν, ἀνταγωνιζομένην πρὸς τὴν φυσικὴν, δύναμιν, διότι καὶ αὐτὰ τὰ ἀνόργανα σώματά εἰσι πεπρωσιζμένα δι' ἀναλόγου τάσεως πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀποκατάστασιν, οἱ κρυστάλλοι κέκταιται ὡς καὶ τὰ ζῶντα ὄντα ἰδίας μορφῆς καὶ ἐπίπεδα, ἡ δὲ φυσικὴ δύναμις, ἡ τὰ μόρια τῶν κρυστάλλων διατάσσουσα κατὰ τοὺς νόμους ὁμοῦ γεωμετρίας, παρουσιάζει ἀνάλογα ἀποτελέσματα πρὸς τὰ τῆς διατασσούσης τὴν ὀργανωμένην ὕλην ὑπὸ μορφῇ ζωῆς ἢ φυτοῦ, κατὰ δὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Pasteur γενομένας ἐπὶ τῶν κρυστάλλων μελέτας, ὁσάκις κρυστάλλου τινὸς οἶονδήποτε τῶν μερῶν συντριβῇ, τεθῇ δὲ οὗτος ἐν τῷ ἐν ᾧ ἐμορφώθῃ ὕδατι (*eau-mère*), παρατηρεῖται ὅτι, ἐνῶ ὁ κρυστάλλος οὗτος κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις αὐξάνει κατὰ τὸν ὄγκον διὰ καταθέσεως κρυσταλλικῶν μορίων, λίαν ζωηρὰ τελεῖται δράσις ἐπὶ τοῦ συντριβέντος ἢ παραμορφωθέντος μέρους αὐτοῦ καὶ ἐντὸς ὥρων τινῶν ἐπιτυγχάνεται ὑπ' αὐτοῦ οὐ μόνον ἡ κανονικότης τοῦ γενικοῦ ἔργου ἐπὶ πάντων τῶν μερῶν τοῦ κρυστάλλου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς κανονικότητος ἐν τῷ ἡκρωτηριασμένῳ τμήματι αὐτοῦ.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν ὑποθετικὸν μεταξὺ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἢ ιδιοτήτων καὶ τῶν ζωϊκῶν ἀνταγωνισμόν, ὃν διετύπωσεν ὁ Bichat, ὁ Claude Bernard ἐξάγει ὡς ἄμεσον λογικὴν συνέπειαν τούτου ὅτι, ὅσο μᾶλλον αἱ ζωϊκαὶ ιδιότητες ὑπερέχουσιν ἐν ζῶντι τινὶ ὀργανισμῷ, τόσῳ αἱ φυσικοχημικαὶ ιδιότητες ἔδει νὰ ᾤσῃ μᾶλλον ἐξησθενημέναι, καὶ ἀντιστρόφως, ὅπου ἄντικρυς ἐσφαλμένον καὶ ἀντίθετον πρὸς τὰ διὰ τῶν ἔργων τοῦ Lavoisier καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ βεβαιωθέντα.

Ἡ ζωὴ, λέγει ὁ Claude Bernard, εἶνε κατὰ βάθος εἰκὼν καύσεως, ἡ δὲ καύσις οὐδὲν ἕτερον εἶνε ἢ σειρὰ χημικῶν φαινόμενων, μεθ' ὧν ἀμέσως συγδέονται

θερμαντικαί, φωτειναί καὶ ζωϊκαὶ δράσεις. Ἐὰν ἀπὸ τῆς ἀτμοσφαιρας ἀφανισθῇ τὸ ὀξύγονον, ὁ συνεργὸς τῆς καύσεως, ἡ φλόξ ἀμέσως σβέννυται, ἡ ζωὴ ἀμέσως ἐκλείπει· ἐὰν δὲ αὐξηθῇ ἡ ἐλαττωθῇ τὸ ποσὸν τοῦ καίοντος ἀερίου, τὰ ζωϊκὰ ὡς καὶ τὰ χημικὰ φαινόμενα τῆς καύσεως ἀποβαίνουσι μᾶλλον δεραστήρια ἢ μᾶλλον ἐξησθενημένα κατὰ λόγον τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς ἐλαττώσεως ἐκείνου. Δὲν ὑφίσταται ἄρα ἀνταγωνισμός, ἀλλὰ τούναντίον ἁρμονικὸς καὶ ἀναγκαῖος σύνδεσμος τῶν χημικῶν φαινόμενων πρὸς τὰς ζωϊκὰς δράσεις, ἐν ἀπάσῃ δὲ τῇ σειρᾷ τῶν ὀργανικῶν ὄντων ἡ τῶν ζωϊκῶν δράσεων ἔντασις εἰς εὐθὺν εὐρίσκει λόγον πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὀργανικῶν χημικῶν δράσεων, αἱ δὲ ἀποδείξεις τούτου πανταχόθεν παρουσιάζονται ἀφ' ἑαυτῶν. Οὕτως, ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἢ τὸ ζῶον καταληθῇ ὑπὸ τοῦ ψύχους, τὰ χημικὰ φαινόμενα τῆς ὀργανικῆς καύσεως κατὰ πρῶτον ἐξασθενοῦσι· εἴτα αἱ κινήσεις ἀποβαίνουσι νωθρότεραι, ἡ αἰσθησις καὶ ἡ διάνοια ἀμβλύνονται καὶ ἀφανίζονται, πλήρως δ' ἐπέρχεται νάρκη. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ληθάργου τούτου ἀνάμνησιν αἱ ζωϊκαὶ δράσεις ἀποκαθίστανται, ἀλλὰ πάντοτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκ νέου ἐμφάνισιν τῶν χημικῶν φαινόμενων. Ἐπίσης ὅταν τὸ δι' ἀποξηράνσεως νεκρωθὲν ἔγχυμα-τογενὲς ἀναζῇ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν σταγόνων τινῶν ὕδατος, δέον νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἡ ἀποξηράνσις προσέβαλε τὴν ζωὴν ἢ τὰς ζωϊκὰς ιδιότητας, ἀλλ' ὅτι ἐξέλιπε πρὸς καιρὸν καὶ ἀπεδόθη εἴτα εἰς τὸν ὀργανισμόν τὸ ἀναγκαῖον πρὸς πραγμάτων τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν φαινόμενων ὕδωρ. Τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἐπαυγὰγεν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἀπὸ τριακονταετίας περὶ-που ἀπεξηραμένα τροχοφόρα (*rotifères*) τοῦ Spallanzani, δὲν μετέδωκεν εἰς ταῦτα δύναμιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνεγέννησεν ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν τὰ ἐπὶ τριακονταετίαν ἀνεσταλμένα φυσικὰ καὶ χημικὰ φαινόμενα.

(Ἀκολουθεῖ).

Η. Γ. ΒΑΣΑΜΑΚΗΣ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ ΕΝ ΡΩΣΙΑΙ.

Ἡ βυζαντινὴ ἐποχὴ πολλοὺς μέχρι τοῦδε ἔσχε καὶ ἀμειλίκτους τοὺς ἐπικριτάς, λογισθεῖσα ὡς ἐποχὴ μικρολόγων θεολογικῶν ἐρίδων καὶ χαύνων ἱπποδρομικῶν θεαμάτων, μικρῆς τινος μελέτης καὶ προσοχῆς ἀξία. Ἀλλ' ἡ ἀδικία αὕτη ἐπικρίσις οὐδέποτε ἔσχεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ἀλήθειαν σύμμαχον, ἡ δὲ βυζαντινὴ ἱστορία ὅσονδήποτε καὶ περὶ τῆς παρατραπῆς καὶ παραχαρὰχθῆ παρερμηνευομένη ὑπὸ τῶν στενοκεράλων κριτικῶν, οὐδέποτε θὰ ἀπολέσῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς σημασίαν, ὡς ἱστορία χιλιετοῦς περιόδου.

Ἐχει ἡ βυζαντινὴ ἐποχὴ τὰ τρωτά της μέρη, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀδαμαντίνην τοῦ πολιτισμοῦ ἀναλαμπήν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ δύσις διετέλει ἐν τῷ σκότει. Ἐν τῇ παγκοσμίᾳ ἱστορίᾳ κατὰ τοὺς μέσους σκοτεινοὺς αἰῶνας, τὸ βυζαντινὸν ἵσταται φρυκτωροῦν, καὶ ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ὁ δέκατος πέμπτος αἰὼν, διὰ νὰ μεταλαμπαδευθῇ εἰς τὴν Δύσιν τοῦ Προμηθέως τὸ οὐράνιον πῦρ.

Ἐνεκα τοῦ τελευταίου μόνου τούτου γεγονότος καὶ τῆς ὑφίστης ταύτης ἐκδουλεύσεως τοῦ βυζαντινοῦ ἢ

Εὐρώπη ὀφείλει αὐτῷ εὐγνωμοσύνην, ἥτις θὰ κατεδηλοῦτο τοῦλάχιστον διὰ τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ μελέτης καὶ ἐρεύνης ἀνευ τῆς γριώδους καὶ δεισιδαίμονος κατ' αὐτοῦ προκαταλήψεως. Ἀπὸ τινων ἐτῶν τοιοῦτόν τι ἤρξατο ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, καὶ πρὸ πολλοῦ ἐκεῖ τὰ ἑλληνικά-βυζαντινά γράμματα καὶ ἡ τέχνη ἀποτελοῦσι περισπούδαστον ἀσχολήμα εὐρωπαίων ἐπιστημόνων.

Ἡ τάσις αὕτη παρατηρεῖται ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἐν Ρωσίᾳ, ἀλλ' ὅλως ὑπὸ διάφορον ὄψιν καὶ δι' ἕτερον σκοπόν. Γνωστόν, ὅτι ἡ βυζαντινὴ ἐποχὴ, δι' αὐτὴν ἔχει ὅλως ἰδιόζουσαν τινὰ σχέσιν. Οἱ Ρῶσοι λαβόντες παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὸν Χριστιανισμόν, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ἐμόρφωσαν καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Χριστιανισμὸς δι' αὐτοὺς οὐ μόνον ὡς θρησκεία αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ ὡς θεολογικὸν σύστημα παρεδόθη πλήρως καὶ τέλειος, καὶ τοιοῦτος, ὥστε δὲν ἀπῆρτειτο παρ' αὐτῶν νὰ πράξωσι τι ἕτερον ἢ νὰ παραδεχθῶσι τὸ ἤδη ἐτοιμῶς παραδιδόμενον αὐτοῖς. Ἐκτοτε δὲ ἡ ἀρχαμένη αὐτῶν πνευματικὴ πρόοδος φέρει καθαρῶς θρησκευτικὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα, μεταλλασσόμενον μόνον κατὰ τὰ ἦθη αὐτῶν καὶ τῆς χώρας τῶν. Ἐπὶ πέντε δὲ ὅλους αἰῶνας τὸ Βυζάντιον ἔσχεν ἐπὶ τῆς Ρωσίας, ἀπολυτον ἐπίδρασιν, τὰ βυζαντινά γράμματα καὶ ἡ τέχνη ἐχρησίμευσαν ὡς θεμέλιος λίθος τῆς μετέπειτα πνευματικῆς τῶν Ρώσων ἀναπτύξεως.

Εὐνόητον ἐντέυθεν καθίσταται ὅτι ἡ μελέτη τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς διὰ τοὺς Ρώσους ἔχει ὑψίστην σημασίαν, καὶ δύναται νὰ διαφωτίσῃ πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἀρχαίας τῶν ἱστορίας, μεθ' ἧς συνδέεται ἀρρήκτως. Τοιοῦτόν τι ὑπέδειξε καὶ ὁ ῥώσος ἀκαδημαϊκὸς κ. Κόνινκ ἐν τινι τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τοῦ φιλο-

λογικοῦ τμήματος τῆς ἐν Πετροπολεὶ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀνακοινώσας συγχρόνως ὅτι ἐπεράτωσε σχεδὸν συγκριτικο-χρονολογικοὺς πίνακας περὶ ὧν ἀσχολεῖται πρὸ πολλοῦ μελετῶν τὴν βυζαντινὴν καὶ σλαβωνικὴν ἱστορίαν, παρουσίασε δὲ ἓνα τῶν πινάκων τούτων ὑπὸ τὸν τίτλον «συγκριτικὸς πίναξ τῶν κυριακῶν (ἡμερῶν) ἐκάστου πασχλίου κατὰ τὸ Ἰουλιανόν ἡμερολόγιον». Συγχρόνως ὁ κ. Κ. προὔτεινε τοῖς συναδέλφοις του νὰ πιστοποιήσωσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ ὑποβληθέντος πίνακος ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου τοῦ 1894 καὶ τῶν ἡλιακῶν ἐκλείψεων τοῦ 1185 καὶ 1207.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Κ. ὁ πίναξ οὗτος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὲς μέσον διὰ τὴν ἐξακριβωσιν καὶ πιστοποίησιν χρονολογικῶν γεγονότων, ἀπαντῶντων ἐν τοῖς βυζαντινοῖς καὶ ῥώσοις χρονογράφοις, ὑπὸ χρονολογικὴν ἐποψιν. Οἱ ἀρχαῖοι ῥῶσοι χρονογράφοι πάντοτε ἀναγράφουσι πληθύν χρονολογικῶν γεγονότων μεθ' ἡμερομηνιῶν καὶ γράφουσιν: *annales* (χρονικά) ἐν τῇ πλήρει καὶ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ, ἐνῷ οἱ βυζαντινοὶ χρονογράφοι, ἐξαιρέσει ὀλίγων τινων, ἀρκοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν λεπτομερῆ τῶν γεγονότων ἀναγραφὴν ἀνευ ἐνδείξεων χρονολογικῶν.

Πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἐν τῇ βυζαντινῇ χρονογραφίᾳ, παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῶσι διάφορα ἄμεσα καὶ ἔμμεσα γεγονότα, ἀπαντῶντα ἐν βυζαντινοῖς γράμμασι καὶ ἐπιστολαῖς. Τοῦτο πρὸ πολλοῦ ὑποδεικνύεται, καὶ δὴ κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος διὰ μακρῶν περὶ αὐτοῦ διελαβεν ὁ Νέστωρ τῶν συγχρόνων βυζαντινολόγων Ζαχαρίας φὸν-Λίνγκενταλ, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἐν Πετροπολεὶ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἀλλ' εἰσέτι δὲν καθωρίσθη ὁ τρόπος τῆς ἐπιστημονικῆς ταύ-

ΕΠΙΦΥΛΛΙΣ.

ΠΟΙΚΙΛΗ ΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Ἐορτάσαντες γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου, τὴν τοῦ Χριστοῦ προσημαινούσαν λαμπροφόρον τοῦ ἄδου καταπάτησιν, πανηγυρίζομεν σήμερον κλάδους βαίων φέροντες τὴν εἰσόδον τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπαναλαμβάνοντες τὸ: Ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ αἶνος οὗτος πρὸς τὸν μετ' ὀλίγον τὸν ἀκάνθινον στέφανον ὑποφέροντα, αἶνος ἐκφερόμενος μὲν τότε ὑπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπαναλαμβάνεται σήμερον ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, δοξολογοῦντος τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκοθεῖντα ἐκ πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπίσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς.

Ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Ἰησοῦ

ἡ Ἐκκλησία ἔταξε καὶ τὴν ἑναρξιν τῶν εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ ἀναφερομένων τελετῶν, ἐφ' ᾧ καὶ τῇ ἐσπέρᾳ ψάλλεται τὸ κατανυκτικὸν ἐκεῖνο τροπάριον: «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός· καὶ μακάριος ὁ δοῦλος, ὃν εὕρῃσι γρηγοροῦντα· ἀνάξιος δὲ πάλιν, ὃν εὕρῃσι βραθυμούντα. Βλέπε οὖν ψυχὴ μου, μὴ τῷ ὕπνῳ κατενεχθῇς, ἵνα μὴ τῷ θανάτῳ παραδοθῇς, καὶ τῆς βασιλείας ἔξω κλεισθῇς· ἀλλ' ἀνάνηψον κρούουσα· Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἰ ὁ Θεός, διὰ τῆς Θεοτόκου ἐλέησον ἡμᾶς.

Πόσῃν σημασίαν καὶ ὅσος ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ τροπαρίου τούτου παραλείπομεν, ὡς ἐπίσης παραλείπομεν νὰ ἐξάρωμεν τὸ μέλος αὐτοῦ, διότι τοῦτο πολλάκις ἐγένετο καὶ ὑπὸ ὑπὸ πολλῶν ἐπανελήφθη. Ἄλλως τε ὅλη ἡ μελοποιία τῶν ᾠμάτων τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος εἶνε λαμπρά, εἶνε θεία.

Ὅσοι καὶ ὅσοι δὲν ἐπάτησαν τὸν πόδα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν θὰ σπεύσωσι κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην εἰς αὐτήν, μάλιστα εἰς τὰ Δώδεκα Εὐαγγέλια καὶ εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅτε καὶ ψάλλονται ἡδυμελῶς τὰ ἐγκώμια τῆς Θεοτόκου, ἅπερ ἄρχονται διὰ τοῦ «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ, κατετέθης Χριστέ, καὶ ἀγγέλων στρατικὴ ἐξεπλήττοντο, συγκατάβασιν δοξάζουσαι τὴν σὴν». Ἀλλ' ὅσοι θὰ σπεύσωσι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προσέχουσιν εἰς τὴν ἐγκλεισμένην ποίησιν, εἰς τὸ ὕψος τῶν ψαλλόμενων· Βεβαίως πολλοὶ ἐνωτίζονται καὶ θαυμάζουσι τὰ ᾠματὰ,

της ἐργασίας, τούτο δὲ ἐξ ὧν εἶπεν ὁ κ. Κούνικ φαίνεται ὅτι ἀνέλαθεν αὐτὸς μετὰ τοῦ συνεταίρου αὐτοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Βασιλειέφσκη.

Ἄλλ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν Πετροπόλεως δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἀναλαμβάνεται παρομοία ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Μετὰ τὰς σπουδαιότατας ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτῶν ἐπιστημονικὰς ἐργασίας τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Βάιερ († 1738) ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουσιν τὰ ἔργα τοῦ περιφανοῦς κριτικοῦ καὶ ἐπιστήμονος Σλιότσερ, ὅστις ἀποκλειστικῶς ἐπειράθη νὰ καταδείξῃ τὴν μεγίστην σημασίαν τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων διὰ τὴν σλαβωνικὴν ἱστορίαν γενικῶς καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ρωσικὴν. Ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔκδοσιν τῆς χρονογραφίας τοῦ Νέστορος (1764—1769 καὶ 1802—1809) μέλος ὢν τότε τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἐπιμόνως εἰργάσθη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πληροφοριῶν τοῦ ῥώσου χρονογράφου, περὶ τῆς καθόλου καταστάσεως τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, διὰ τῶν πληροφοριῶν τῶν ἐλλήνων χρονογράφων, συναποδεικνύς διὰ γεγονότων τὴν ἐκπολιτιστικὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Ρωσίας.

Εἶνε ἀληθές ὅτι ὁ Σλιότσερ δὲν ἡσχολήθη ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν σπουδὴν τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας πρὸς τὸν ὑποδειχθέντα σκοπὸν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀτομικοῦ του ἐπιστημονικοῦ κύρους, ὡς μέλους τῆς Ἀκαδημίας, κατώρθωσε νὰ προκλήσῃ σχετικὰς μελέτας τῶν συνεταίρων του, εἰς αὐτὸν δὲ κυρίως ὀφείλεται ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ ἔργου τοῦ Στρίττερ: *Memoriae populorum, olim ad Danubium, Pontum Euxinum... incolentium, e scriptoribus historiae Byzantinae erutae et digestae a J. Strittero. Petropoli 1771—4. 4 tomi in 4*.

Τὸ ἔργον τοῦτο διὰ τοὺς βυζαντινολόγους ἐπὶ μακρὸν

ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγοι καὶ οὐκ ὀλίγαι προσέγρουσι τὸν νοῦν, ἥ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς ἐνθυμοῦνται τὸ «εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σὲ σκανδαλίζει ἔκβαλον αὐτόν». Ἡ ἰδέα τῆς ἐκδόσεως βιβλιαρίων ἐνεργόντων τὰς ἀκολουθίας τῶν ἡμερῶν τούτων εἶνε λίαν καλὴ, διότι ἐπισπῶσι μᾶλλον τὴν προσοχὴν καὶ δύνανται κάλλιον νὰ καταδείξωσι τὰς καλλονὰς τῶν μελωδημάτων.

* *

Ἐγράψαμεν ἐν προτέρᾳ διαλέξει περὶ τοῦ πέρυσιν ἀνακαλυφθέντος ἐν Δελφοῖς ὕμνου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς. Ὁ ὕμνος ὅσως εἶνε σπουδαιότατος ὡς ἐκ τοῦ μέλους αὐτοῦ, ἐφάλη δὲ κατ' αὐτὸ ἐν Ἀθήναις, ἐδημοσιεύθη δὲ εἴτα ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας. Τοῦ ζητήματος τῆς μουσικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι τῶν σκοτεινοτάτων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας ὄντος, πολλῶν ἀμφισβητήσεων ὑπαρχουσῶν καὶ διχογνωμιῶν διαφόρων δικτύμων ἀρχαιολόγων καὶ ἐλληνιστῶν, εὐνόητος ὁ πάταγος ὃν προκάλεσε καὶ προκαλεῖ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κ. Homelle καὶ τὰ σχόλια, ἅπερ αὕτη ἤγειρε. Καὶ τί μὲν οἱ γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι καὶ ὁ τὸ σπουδαιότατον περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς σύγγραμμα ἔχων διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ Ὁδείου τῶν Βρυξελλῶν κ. Gevaert φρονοῦσι ἄγνωστον

ἐχρησίμευσεν ὡς ἀσφαλὲς χειραγωγῆμα ἐν ταῖς μελέταις αὐτῶν, καὶ διὰ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσίας, ἀντικαθίστα ἐν πολλοῖς τὰ δυσεπίτευκτα τότε τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων κείμενα. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετὰ τὸν Σλιότσερ κατηργήθη καὶ τὸ φιλολογικὸν τμήμα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν καὶ πᾶσα σχετικὴ μελέτη παρεμποδίσθη, μολὶς δὲ κατωρθώθη τούτο μετὰ τὸ 1802 ὅτε καὶ ἀνασυνέστη αὖθις τὸ τμήμα τοῦτο, ὅπερ ἐπανειλημμένως προὔτεινεν εἰς τοὺς ῥώσους ἱστορικὰς ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν σπουδὴν τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων.

Αἱ προτάσεις αὗται ἔσχον τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ἀποτελέσματα. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κρούγ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ του σταδίου, ἀνέλαβε τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν ὑπὸ ῥώσων χρονογράφων ἀναφερομένων ἱστορικῶν γεγονότων. Μετὰ μικρὸν ἐδημοσίευσεν σπουδαῖον σύγγραμμα περὶ τῆς βυζαντινῆς χρονολογίας τοῦ IX καὶ X αἰῶνος. Συγχρόνως, ἤτοι κατὰ τὸ 1809, τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ ἡ Ἀκαδημία προέτεινεν ἐπιστημονικὸν θέμα μετὰ γενναίας ἀμοιβῆς περὶ τῆς πλήρους βυζαντινῆς χρονολογίας. Ὅντως δὲ μετὰ μικρὸν ὑπεβλήθησαν δύο χειρόγραφα, μὴ ἐγκριθέντα ὅμως.

Λίαν ταχέως περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐκινήθη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Μόσχας καὶ ἔκτοτε ἤρξατο ἡ εἰς τὴν ῥωσικὴν μεταγλώττισις τῶν ἐλλήνων χρονογράφων καὶ ἡ μελέτη τῶν ἐν αὐτοῖς ἀπαντωσῶν εἰδήσεων περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Σλαύων.

Ἐποφειλουμένη τῆς ἀρξαμένης ταύτης τάσεως ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ αὖθις ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας κατὰ τὸ 1849 προτείνουσα ὡς θέμα τὴν βυζαντινὴν χρονολογίαν ἀπὸ τοῦ 395 μέχρι τοῦ 1056. Μετὰ δεκαετίαν περίπου ὁ Murall παρουσίασε τῇ Ἀ-

ἔτι, τί ὅμως οἱ Γάλλοι τοῦτο ἐδηλώθη διὰ τε τῶν ὑπομνημάτων ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς ἐλληνικῆς ἀλληλογραφίας καὶ διὰ τῆς διαλέξεως τοῦ γνωστοῦ ἀρχαιολόγου καὶ νομισματολόγου κ. Théodore Reinach, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ πρό τινων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ βίβλατος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ὁμιλήσαντος περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νομισματικῆς, ἐγένετο ἥδη γνωστὸν, διαλέξεως γενομένης τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐν Παρίσις πρὸς ἐνίσχυσιν ἐλληνικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ Συλλόγου. Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κειμένου ἐποιήσατο ὁ διαπρεπὴς ἐκδότης τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν κ. Ἐρρίκος Weil. Ὁ ὕμνος ἐξετελέσθη ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς σχολῆς τῶν ὠραίων τεχνῶν, ψαλεὶς ὑπὸ τῆς κ. Remacle ἐλληνιστῆ καὶ γαλλιστῆ ἐν συνοδείᾳ ἄρπας καὶ ἁρμονίου. Αἱ κρίσεις τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων οὐχὶ σαφεῖς ὑπάρχουσιν, ἀνάγκη ἐπομένως ν' ἀναμείνῃ τις τὴν γνώμην τῶν ἐιδικῶν, ἥτις μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὕμνου πάντως ἐκφρασθήσεται. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ κ. Reinach ὁμιλῶν περὶ τοῦ ὕμνου παρετήρησεν ὅτι ὁστος ἀνεπόλει αὐτῷ ἔσμά τι τοῦ δράματος τοῦ Wagner *Tristan* καὶ *Yseult*, περὶ οὗ ὁμιλήσαμεν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμῶν Δραματικῇ Ἐπιθεωρήσει, ὅπερ, ἂν ᾖ ἀληθές, ἀποδείκνυσιν ἐπίσης τὴν ἐλληνικὴν ἐμπνευσιν τοῦ ποιητοῦ τοῦ Tannhauser καὶ τοῦ Lohengrin.

Ἐγόμεν γράφει τῆνωτέρω ὅτε ἐλάβομεν τὴν ἐπιφυλλίδα τοῦ J.

καθημία, ἐγκριθέν ὑπ' αὐτῆς, σπουδαιότατον σύγγραμμα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: *Essai de Chronographie byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Enpire et particulièrement des Chronographes slaves de 395—1057*. St. Pétersbourg 1855. Παρὰ τὰς ἐλλείψεις τοῦ τοῦτο ἔργον λίαν ταχέως ἐξηγ-τλήθη καὶ μετὰ δεκαπενταετίαν περίπου ὁ Μουράλ ἐδημοσίευσεν τὸ δεύτερον μέρος τοῦ συγγράμματός του, περιλαμβάνον χρονολογικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1057 μέχρι τοῦ 1453.

Οὕτω λοιπὸν παρήλθεν ὁλόκληρος σχεδὸν αἰὼν, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ Ρωσικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν συνησθάνθη τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐξ-ακρίβωσιν τῆς βυζαντινῆς χρονολογίας, ἥς ἔκτοτε κατεδείχθη ἡ μεγίστη σημασία διὰ τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς ἐποφύεις.

Πρὸς τοῦτο καὶ ἐπράξεν αὕτη ὅ,τι ἀνωτέρω διεγράψαμεν, ἀλλὰ φανερόν ὅτι μικρὰ τινα καὶ κατώρθωσεν εἰσέτι. Νῦν αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας εἶνε ἀνώταται καὶ ταυτοχρόνως ἡ ποσότης τοῦ χρονολογικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ὕλικου ἐπηυξήθη καὶ ἐπαυξάνει μέχρι βαθμοῦ ἀπιστεύτου καὶ ἀκατανόητου ἴσως πρὸ ἐτῶν πεντήκοντα.

Ἐν τῶν προβλημάτων τῆς βυζαντιολογίας καὶ τῶν συναφῶν αὐτῇ ἐπιστημῶν τυγχάνει καὶ ἡ συλλογὴ ἀκριβῶν πληροφοριῶν καὶ ὁ κατὰ τὸ δυνατόν χρονολογικὸς καθορισμὸς τῶν διασπέντων μέχρις ἡμῶν βυζαντινῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστολῶν καὶ ἑτέρου εἶδους ἐγγράφων, πάντων τούτων συναποτελούντων χιλιάδας τινες. Ἐν τούτῳ παρίσταται οὐσιώδης ἀνάγκη νὰ διευκολυνθῇ διὰ πάντας ἡ χρῆσις τῶν ἀθηντικῶν ἐγγράφων, ἅλλως λείψει νὰ παρασχεθῇ τοῖς ῥώσοις ἐπιστήμοσιν ὅ,τι παρὲ-

χεται τοῖς εὐρωπαίοις διὰ τοῦ «*Begesta pontificorum romanorum*», ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς πρωσικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Βερολινεῖς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Εἰς τοιαύτην τινα ἀπόφασιν προέβη ἤδη ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ συνεδρίᾳ αὐτοῦ τὸ φιλολογικὸν τμήμα τῆς ἐν Πετρούπολει ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τάσεως πρὸς ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἑλληνικῶν βυζαντινῶν ἀρχετύπων, συνεπήγαγε καὶ ἡ εὐελπίς ἀνάπτυξις ἱκανῶς ἤδη πλουσίας «ῥωσικῆς χρυστιανικῆς ἀρχαιολογίας». Ὅ,τι ἐν Γερμανίᾳ κατώρθωσε ὁ Piper ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ κατορθοῖ ἐνταῦθα ἡσυχῇ καὶ ἡρέμῃ ὁ Ποκρόβσκις, ἀντιπρύτανης τῆς ἐν Πετρούπολει Πνευματικῆς Ἀκαδημίας καὶ καθηγητῆς τῆς χρυστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἀνὴρ εὐρυμαθὴς, δημοσιεύσας μέχρι τοῦδε ὀγκωδέστατα καὶ σημαντικώτατα συγγράμματα καὶ δούς γενναίαν ὠθησιν εἰς τὰς χρυστιανικὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας.

Μερίς ἤδη τῶν ῥώσων ἐπιστημόνων μετὰ θερησκευτικοῦ ζήλου μελετᾷ τὰ καλλιτεχνήματα τῆς βυζαντινῆς χρυστιανικῆς τέχνης. Μέχρι τοῦδε ὑπάρχει ἐν τῇ ῥωσικῇ ἐπιστῇ πλουσιωτάτη φιλολογία τοῦ κλάδου τούτου, ἐσχάτως μάλιστα συγχότατα ἀναφάνονται σπουδαιόταται μελέται λίαν τιμῶσαι τοὺς ῥώσους ἐπιστήμονας. Καθόλου δ' εἰπεῖν ταῖς βυζαντιναῖς μελέταις ἐν Ρωσίᾳ ὑπεστρώθη εὐρύ καὶ εὐφορον ἀναπτύξεως ἔδαφος, πρὸς τοῦτο δὲ τὰ μέγιστα θὰ συντελέσῃ καὶ ἡ ἰδρυθησόμενη ἐν Κωνσταντινουπόλει ῥωσικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ καὶ ἡ ὅσον οὕτω ἐκδιδόμενη ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν «*Byzantinische Epigraphische*», ἐπιστημονικὸν φύλλον ἀποκλειστικῶς προωρισμένον διὰ βυζαντινὰς σπουδὰς καὶ μελέτας.

Ἐν Πετρούπολει.

ΧΡΥΣΟΣΤ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Weber ἐν τῷ *Temps* τῶν Παρισίων, ἐν ᾗ ὁ κριτικὸς οὗτος ποιᾷται τινὰς παρατηρήσεις.

Μέγα ζήτημα γίνεταί ἐν Ἀγγλίᾳ πότερον τῶν πανεπιστημίων, τῆς Ὁξφόρδης ἢ τῆς Καμβριδγῆς, παρέσχε τοὺς διασημοτέρους ἀνδρας καὶ τοὺς πλείονας. Κατὰ τινα διατριβογράφον τοῦ *Temple Bar* ἡ ὑπεροχὴ ὡς πρὸς μὲν τὸ πλῆθος ἀνήκει τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης, ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐπίσημον τῶν ἀνδρῶν τῷ τῆς Καμβριδγῆς. «Ἡ Ὁξφόρδη, λέγει, παρέσχε τοὺς μόνους τοὺς ποιητάς: Kellen, Matthew Arnold, William Morris καὶ Swinburne ἐν ᾧ ἡ Καμβριδγὴ παρέσχε τοὺς Milton, Dryden, Woodsworth, Coleridge, Byron, Tennyson, ὅπως μὴ ἀνέλθωμεν μέχρι τῶν Marlowe καὶ Ben Johnson. Ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Καμβριδγῆς ἐξῆλθον οἱ Βάκων, Νεύτων καὶ Δαρβίνος».

Ἐσχάτως ἐν τῇ πόλει Vérone διωργανώθη εὐεργετικὴ συναλὴ ἥσινος μετέσχον πολλαὶ κυρίαι τῆς πόλεως. Τῆς συναλίας ταύτης τὸ κυριώτατον μέρος ἦν ἡ ἐκτέλεσις μελωδίας δι' εἰκοσιτέσσαρων κλειδοκυμβάλων, ἥτοι διὰ τεσσαράκοντα ὀκτὼ χειρῶν (! :)

— Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος ὁ Β' ἀπέδειξε ἐκτακτον εὐνοίαν ἄρτι τῷ ἰταλῷ μελοποιῷ Léoneavallo, ὃς οἱ *Medici* ἐξετιμήθησαν ἐκτελεσθέντες ἐν τῇ Γερμανικῇ πρωτευουσῇ, ἐνταίχμενος αὐτῷ νὰ εἰκονίσῃ διὰ τῆς μουσικῆς σελίδα τῆς ἱστορίας τῶν Hohenzollern. Ὁ Léoneavallo λίαν προφρόνως ὑπέκυψε τῇ αὐτοκρατορικῇ ἐντολῇ. Ἡ ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως ἀνετέθη τῷ κόμητι Hochberg, γενικῷ ἐπόπῃ τῶν αὐτοκρατορικῶν θεάτρων, ὅστις προὔτεινε τὴν μυθοστορίαν τοῦ Alexits le Roland de Berlin, ἥς ὁ ἥρωες εἶνε ὁ ἐκλέκτωρ Φρειδερίκος Β'. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδέξατο τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἀνέθηκε τῷ Faubert, μεταφραστῇ τῶν *Medici*, τὴν σύνθεσιν libretto κατὰ τὸ ἔργον τοῦ Alexits. Τοῦ libretto συντελεσθέντος ὁ νεαρὸς μουσικὸς Léoneavallo θὰ προβῇ εἰς τὴν μελοποιάν, οὕτω δὲ κατὰ τὴν προσεχῇ θεατρικὴν περίοδον παρουσιασθήσεται ὁ πρωσικὸς πατριωτικὸς ἐκφραζόμενος ἐν μελωδίαις ἰταλικαῖς.

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς *Byzantinische Zeitschrift* δημοσιεύεται ἑλληνιστὶ ἐκτενὴς μελέτη τοῦ κ. Πέτρου Παπαγεωργίου ἐπιγραφομένη: *Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια, τὰ περὶ τὰς Σέρρας καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου*.

Ο. Α.